Finnes det noen ren, objektiv kunnskap? Ketil Skogen og

Vitenskapelig

Ketil Skogen og Einar Jørstad

MED ANDRE ORD

FAKTA

Saken:

- Den norske Rødlista over truede dyre- og plantearter er et sentralt verktøy i norsk miljøpolitikk og naturforvaltning.
- I kjølvannet av «Hjernevask» har det oppstått debatt om forholdet mellom vitenskap og politikk.
- Ketil Skogen og Einar Jørstad viser her hvordan vitenskap både påvirker og selv påvirkes av samfunnet rundt, med prosessen rundt Rødlista som eksempel.

Forfatterne:

- Ketil Skogen er sosiolog. Han er forsker ved Norsk institutt for naturforskning (NINA) og professor II i sosiologi ved Universitetet i Oslo.
- Einar Jørstad er sosiolog. I sitt mastergradsarbeid studerte han den norske Rødlista 2006.

Harald Eias «Hjernevask» har skapt en debatt som både har vært omfattende og tilspisset. Mye har handlet om arv og miljø, men det har også vært mange trefninger om vitenskapens vesen. Fra enkelte hold har det blitt hevdet at samfunnsforskning og humaniora ofte er drevet av ideologi og derfor ikke oppfyller de krav som må stilles til vitenskap. Tanken er da at den ekte vitenskapen har bestemte metodekrav, der man med hypotesetesting gjennom eksperimenter eller målinger kan levere nøytral faktakunnskap som er hevet over kulturelle påvirkninger. Vitenskapen anses å være grunnleggende apolitisk.

Ifølge denne synsmåten trekkes den vitenskapelige kunnskapen *inn* i samfunnet (fra sin nøytrale og kontekstløse boble) som «beslutningsgrunnlag», eller ved at vitenskapens nøytrale resultater på andre måter *tas i bruk* av ulike aktører for mer eller mindre legitime formål.

Vi vil argumentere for at dette er et naivt syn på forholdet mellom vitenskap og samfunn. En slik argumentasjon kan føres på flere måter, men her vil vi ta utgangspunkt i vår egen studie av prosessen som ledet fram til Norsk Rødliste 2006, og av hvordan Rødlista siden har spilt en viktig politisk rolle. Resultatene er publisert i tidsskriftet «Environmental Science and Policy».

Rødlista er en liste over dyre- og plantearter som anses å være mer eller mindre truet av utryddelse, på kortere eller lengre sikt. Den er et sentralt verktøy i norsk miljøpolitikk og naturforvaltning, fordi det er et uttalt mål at beslutninger skal være basert på vitenskapelig kunnskap.

Da Norsk Rødliste 2006 skulle utarbeides ble det besluttet å flytte ansvaret fra miljøforvaltningen til en nyopprettet institusjon som fikk navnet Artsdatabanken. Oppgaven med å utarbeide selve lista ble gitt til eksperter tilknyttet ulike forskningsmiljøer. Artsdatabankens rolle skulle være koordinerende, og hensikten med dette grepet var å gi den nye Rødlista en uavhengig posisjon.

Vår studie av rødlisteprosessen viser imidlertid hvordan denne typen tilrettelegging av vitenskapelig kunnskap inngår i sosiale prosesser både i utarbeidelses- og bruksfasen. Det vil si at kunnskapen gis en form som er tilpasset forvaltningens behov, men som også påvirker politiske prosesser og det offentlige ordskiftet om miljøspørsmål. Dette er ikke spesielt for Rødlista, men heller typisk for all formidling av vitenskapelig kunnskap: Både form og innhold vil med nødvendighet både påvirkes av og påvirke sin samfunnsmessige kontekst.

«Kunnskapen gis en form som også påvirker politiske prosesser»

Rødlista kan betraktes som et typisk eksempel på det vi kaller *forvaltningsvitenskap*. Et viktig stikkord her er *forenkling*. Både i *utarbeidelsesfasen* og *anvendelsesfasen* foregår det omfattende forenkling av den vitenskapelige kunnskapen. Dette er nødvendig, men det er problematisk om det underkommuniseres, fordi det har viktige konsekvenser.

Et første trinn er den forenkling som foregår i utarbeidelsesfasen. Biologisk kunnskap forenkles og gis en form som er tilpasset bruk i forvaltning og i politiske beslutningsprosesser. Dette skyldes at Rødlista har oppdragsgivere med bestemte behov, men det er også en følge av at ekspertene i betydelig grad må bruke skjønn, blant annet fordi det mangler kunnskap om en rekke arter. Rødlista kan karakteriseres som et *grenseobjekt*. Det betyr at den er laget nettopp for å krysse grensene mellom vitenskap, forvaltning og politikk. For at kunnskapen skal gi mening innenfor flere felt må den baseres på andre kriterier enn det som ellers er vanlig i vitenskapen. At disse kriteriene er forskjellige, blir imidlertid skjult i den videre forenklingsprosessen.

Det andre trinnet med forenkling inntreffer når Rødlista blir tatt i bruk av ulike aktører. Forvaltningen nedtoner usikkerhet knyttet til Rødlista, og vektlegger dette kunnskapsverktøyet på en måte som kan framstå som uforholdsmessig. De fleste aktørene i den offentlige debatten bidrar ved å omforme kunnskapen til enkle argumenter, og gjennom å etablere klisjéaktige begreper. Et godt eksempel er uttrykket «rødlisteart», som har fått en sentral plass i miljødebatten selv om det helt mangler et presist innhold.

Det tredje trinnet utgjøres av en forenklet framstilling av Rødlista som *sikker vitenskapelig kunnskap*. Mange ulike aktører bidrar til å underbygge dette bildet. Det er i manges interesse å framstille Rødlista som et produkt av arbeid på et felt (vitenskapen) som har skarpe grenser mot forvaltning, politikk og interesseorganisasjoner. På denne måten blir Rødlista et mer legitimt argument, uansett hva man argumenterer for. Denne forenklingen er et resultat av det som kan kalles *grensearbeid*. Det er en praksis der aktørene trekker opp grenser mellom det vitenskapelige feltet og politikk, fordi det er i deres interesse at slike grenser finnes.

At Rødlista innebærer forenkling

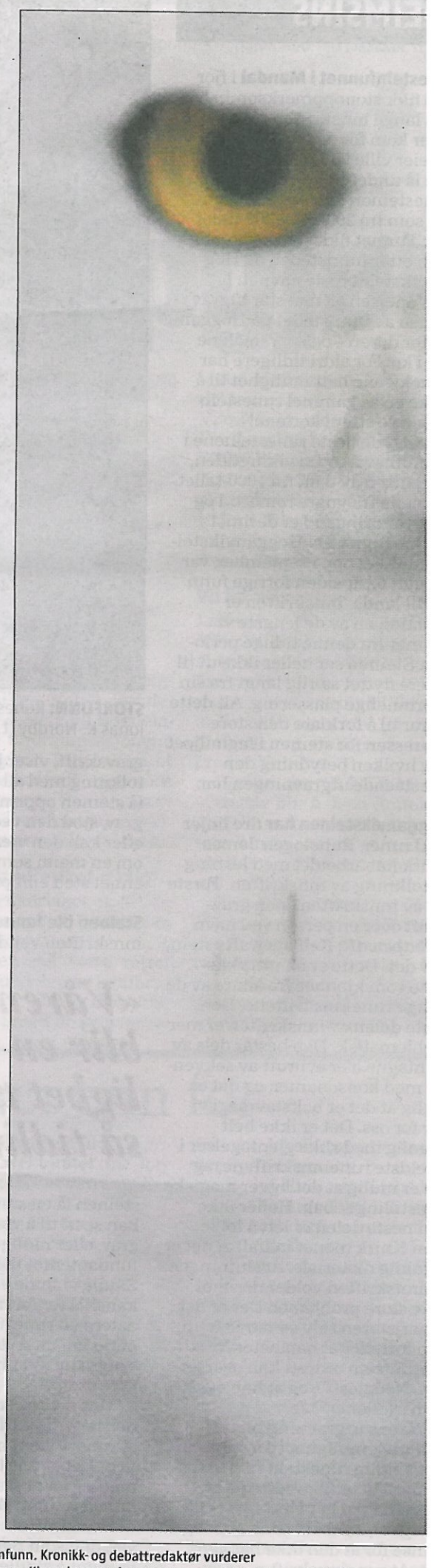

Under vignetten «Med andre ord» presenterer Klassekampen lengre tekstar frå eksterne skribentar, om aktuelle emne innan politikk, vitskap, kultur og samfunn. Kronikk- og debattredaktør vurderer bidrag til sidene: Send tekstframlegg til kronikk@klassekampen.no. Maksimal lengd: 10.000 teikn inkludert mellomrom. Legg ved bilete av artikkelforfattaren. Klassekampen honorerer normalt ikkje innsendt stoff.

r Jørstad om vitenskap, politikk og den norske Rødlista.

grensearbeid

SNØUGLER I MOSEN? Rødlista over truede dyre- og plantearter er et interessant eksempel på hvordan vitenskapen er forbundet med ulike samfunnsinteresser, skriver kronikkforfatterne. FOTO: REUTERS/SCANPIX

både under utarbeidelse og anvendelse er i seg selv ikke et problem. At vitenskapelig kunnskap tilpasses ulike bruksbehov er selvsagt heller ikke galt; det er tvert i mot helt nødvendig. At fagfolk bidrar til en slik forenkling, og dermed gjør vitenskapelig kunnskap tilgjengelig, må betraktes som en fortjenstfull innsats. Vitenskapelig kunnskap *bør* gjøres allment tilgjengelig og praktisk anvendelig. Imidlertid kan det være problematisk at kontekstavhengighet og usikkerhet ikke tydelig erkjennes, men heller underkommuniseres til fordel for et naivt syn på forholdet mellom vitenskap og politikk – et syn som mange har fordeler av å opprettholde.

«Forvaltningen nedtoner usikkerhet knyttet til Rødlista»

Det er et særlig interessant funn i vår studie at aktører utenfor vitenskap og forvaltning, det vil si interesseorganisasjoner både på verne- og næringssida, synes å målbære Rødlistas status som objektiv og sikker kunnskap mer iherdig enn både biologer og forvaltere gjør. Så verdifull er Rødlista som støtte for deres forskjellige argumenter. En problematisk konsekvens – som ikke kan lastes verken Artsdatabanken eller ekspertene som laget lista – er at forekomst eller ikke-forekomst av «rødlistearter» blir viktigere enn et områdes øvrige naturverdier. Disse kan være store selv uten en eneste slik art, og burde være like viktige når beslutninger tas. Selve vektleggingen av en bestemt form for vitenskapelig kunnskap får dermed politiske konsekvenser.

Og dette er et helt generelt poeng: Vitenskap som ikke er produsert for konkrete bruksformål er heller ikke upåvirket av sin samfunnsmessige kontekst, og er ikke uten påvirkningskraft, selv om dette kan være mindre iøynefallende. En av samfunnsvitenskapens oppgaver er nettopp å vise dette gjennom å legge vitenskapen selv, og de sammenhenger den inngår i, under lupen.

Ketil Skogen og Einar Jørstad